

**“Azərbaycan Respublikasının yanacaq-enerji kompleksinin inkişafı (2005-2015-ci illər) üzrə Dövlət Proqramı”nın
2012-ci il ərzində icra vəziyyəti haqqında yekun
MƏLUMAT**

Sıra №-si	Proqramın müddəaları	İcra müddəti	İcrası haqqında
1. Neft və qaz sənayesi üzrə			
1.1. Geologiya, geofizika və geoloji kəşfiyyat sahəsində			
2	“Ümid” və “Babək” perspektiv strukturlarında axtarış-kəşfiyyat işlərinin bərpa edilməsi	2008	<p>Ümid-Babək sahəsində 16 profil üzrə 103 km seysmik profil emal və interpretasiya edilmiş, müvafiq xəritələr qurulmuşdur.</p> <p>2012-ci ildə Babək-Ümid sahəsində 1300 kv km 3D seysmik işləri aparılmışdır, hazırda emal işləri davam etdirilir.</p> <p>Ümid sahəsində dərin qazma işlərinin aparılması üçün zəruri olan mühəndisi-geoloji işlər yerinə yetirilmişdir. Belə ki, sahədə 2008-2012-ci illərdə ümumi keçidi 1950 m olan 17 ədəd mühəndisi-geoloji quyular qazılmış, 5 quyuda statik zondlama işləri yerinə yetirilmiş, sahədə 195,5 km FSAP, 470 km batimetriya və 166 km sonar planalma işləri aparılmışdır.</p> <p>Ümid strukturu 2009-cü ildə yenidən qazmaya daxil edilmişdir (sahədə qazma işləri 1992-ci ildə dayandırılmışdır). Axtarış qazması ARDNŞ-nin imkanları hesabına dənizin dərinliyi 58 m olan sahədə quraşdırılmış stasionar dəniz özüldən həyata keçirilmişdir. Quyunun qazılmasına (№8) 12 sentyabr 2009-cu il tarixində başlanılmışdır. Quyu 11 noyabr 2010-cu il tarixinə 6006 m dərinliyə kimi qazılmış, məhsuldar qatın VII horizontunu (Fasilə lay dəstəsi) açmışdır. Quyuda aparılmış quyu geofiziki tədqiqatları nəticəsində məhsuldar qatın V və VII horizontlarının qazla doymuş olduğu müəyyən edilmişdir. Məhsuldar qatın VII horizontundan güclü qaz axını alınmışdır.</p> <p>Məhsuldar qatın VII horizontunun layların yatım istiqamətində karbohidrogen potensialının qiymətləndirilməsi, sahənin tektonikasını və litoloji-stratigrafik kəsilişini dəqiqləşdirmək məqsədilə layihə dərinliyi 6500 m, azimutu 80°, inhirafi 500 m olan 10 nömrəli kəşfiyyat quyusunun Ümid-1 özüldən qazılmasına 2011-ci ilin iyul ayında başlanmış və 2012-ci ilin fevral ayında quyu 6400 m-ə dərinliklə qazma ilə qurtarmışdır.</p> <p>Quyunun faktiki dərinliyi 6400 m, azimutu 930, mailliyi 420 m olmuşdur. Quyuda qazma zamanı (LWD), qamma karotaj və induksion karotaj ölçülmüşdür.</p> <p>2012-ci il sentyabrın 18-də quyu gündəlik 800 min kubmetr qaz və 140 ton kondensat hasilatı ilə istismara daxil edilmişdir.</p> <p>Bu özüldə daha 4 quyunun qazılması nəzərdə tutulmuşdur və bu quyulardan birinin – layihə dərinliyi 6550 m, azimutu 1160, mailliyi 1300 m, layihə horizontu MQ-nin VII horizontu olan 12 nömrəli quyunun qazılmasına başlanmış, quyu 3027m dərinliklə qazma ilə 2013-cü ilə keçmişdir.</p>

			<p>“Kaspian Geofizikal” MMC-yə məxsus “Gilavar” tədqiqat gəmisi Xəzər dənizinə gətirilmişdir, ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi üzrə işlər aparılmışdır.</p> <p>Babək sahəsində dərin qazma işlərinin aparılması üçün zəruri olan mühəndisi-geoloji işlər yerinə yetirilmişdir. Sahədə 2005-2010-cu illərdə ümumi qazma keçidi 1100 m olan 8 ədəd mühəndisi-geoloji quyu qazılmış, 315 km FSAP, 716 km batimetriya və 670km sonar planalma işləri aparılmışdır</p> <p>Geofiziki kəşfiyyat işləri və mühəndisi geoloji tədqiqat işləri nəticəsində qazılacaq quyunun yeri seçilmişdir. Quyunun layihəsi hazırlanır.</p>
1.2. Neft və qaz yataqlarının işlənməsi			
3	“Əşrəfi” və “Qarabağ” yataqlarının işlənməyə cəlb edilməsi	2008-2010	ARDNŞ üzrə hazırlanan yeni strateji inkişaf proqramında bu yataqların işlənməyə 2020-2025-ci illərdə daxil edilməsi nəzərdə tutulur.
4	“Günəşli” yatağının rəasional işlənməsini təmin etmək məqsədi ilə xüsusi tədbirlər proqramının hazırlanması	2005 (2015)	<p>Günəşli yatağında 651 sifariş yerinə yetirilmişdir. ASEP tipli qaldırıcı, İNK-7, KEDR-28K, KSA- T7, KSA-T 12, AKV-1, DİST-75 E-35, SRK-73, GYRO, SKPD-3 cihazları alınmışdır. “Günəşli” yatağının rəasional işlənməsi məqsədilə 2008-2012-ci illərdə xüsusi proqramlar işlənmiş, zəruri tədbirlər müəyyənəndirilib həyata keçirilmişdir.</p> <p>6 №-li DDÖ-dən 49 №-li, 11 №-li DDÖ-dən 48 və 44 №-li, 10 №-li DDÖ-dən 43 №-li quyular qaz hasilatları ilə istismara daxil olmuşlar.</p> <p>14 №-li DDÖ-dən 301,306 №-li, 13 №-li DDÖ-dən 46,217,308,315 №-li, 10 №-li DDÖ-dən 160 №-li quyular neft hasilatları ilə istismara daxil olmuşlar. 31 geoloji tədbir həyata keçirilmiş və 145443 ton əlavə neft alınmışdır.</p> <p>2,77 mln m³ su vurulmuş və 76,9 min ton əlavə neft alınmışdır. İl ərzində vurulmuş SFM hesabına 7,688 min ton əlavə neft alınmışdır.</p>
5	İşlənmədə olan yataqların ehtiyatlarının dəqiqləşdirilməsi, işlənmə layihələrinin hazırlanması və müəllif nəzarətinin həyata keçirilməsi	2005-2015	<p>Qum dəniz yatağı müştərək müəssisəyə verilib, "Günəşli" neft-qaz yatağının yeni hesablanmış ehtiyatları əsasında işlənmə layihəsinin tərtibi" üzrə (03.2012-06.2013) iş gedir. "Lökbatan-Putaquşxana neft-qaz yatağının yeni hesablanmış ehtiyatları əsasında işlənmənin başa çatdırılması layihəsinin tərtibi" (09.2011-09.2012), "Şah-Dəniz yatağının işlənmə layihəsinin hazırlanması", 2010.G.50.2012 sayılı “Azəri-Çıraq-Günəşli (dərin sulu) yataqlarının işlənməsinin təhlili və perspektiv göstəriciləri”, "Muradxanlı, Cəfərli, Zərdab yataqlarının işlənmə vəziyyətlərinin təhlili və bu yataqlarda kəşfiyyatın və işlənmənin başa çatdırılması üçün təkliflər" və "Neft Daşları yatağının ehtiyatlarının hesablanması" (01.2012-12.2012) yekunlaşıb.</p> <p>«Darvin bankası yatağının KH ehtiyatlarının yenidən hesablanması» mövzusu üzrə elmi-tədqiqat işinin yerinə yetirilməsi üçün Neftqazəlmətdəqiqatlayihə institutuna tapşırıq verilmişdir.</p> <p>"Qala-Köhnə Qala yatağının neft-qaz ehtiyatlarının yenidən hesablanması" (01.2012-06.2013) işi davam edir, 2013-cü ildə yerinə yetirilməsi nəzərdə tutulur.</p>

6	Horizontal quyuların qazılması istiqamətində işlərin aparılması	2005-2015	Pirallahı yatağında ilk horizontal quyunun qazılmasına hazırlıq işləri gedir və quyunun 2013-cü ildə qazılması nəzərdə tutulur .
7	Layların neftveriminin artırılması üçün lay və quyuyu dibi zonaya mütərəqqi təsir üsullarının tətbiqi	2005-2015	<p>2005-ci ildə 42,0 min ton, 2006-cı ildə 29,7 min ton, 2007-ci ildə 18,3 min ton, 2008-ci ildə 15,7 min ton, 2009-cu ildə 15.0 min ton, 2010-cu ildə 10.8 min ton, 2011-ci ildə 12,254 min ton, 2012-ci ildə 11,197 min ton əlavə neft alınmışdır.</p> <p>O cümlədən:</p> <p>- Səthi fəal maddə: Günəşli- 7688 ton; Neft Daşları – 843 ton;</p> <p>- Mikrobioloji təsir: Pirallahı – 527,5 ton; Bibiheybət- 312 ton; Quşxana - 128 ton; Atəşgah – 199 ton</p> <p>- Nanoköpüklü sistem: Pirallahı – 1499 ton</p>
1.3. Neft və qaz hasilatı sahəsində			
8	Dəniz yataqlarından neft-qaz hasilatının təminatı üçün hidrotexniki qurğuların tikintisi, təmiri və yenidən qurulması	2005-2015	<p>Darvin yatağında 660 sayılı özül 2009-cu ilin oktyabr ayında istismara verilmiş, 14 quyuyu qazılmış, axırıncı quyuyu 2012-ci ilin may ayında fonda götürülmüşdür, hal-hazırda özüldə abadlaşma işləri gedir. Həmin yataqda 700 sayılı özülün tikintisinə başlanılmışdır. Belə ki, 3 ədəd dayaq bloku, 2 ədəd aralıq seksiya hazırlanıb, 4 dayaq bloku və 3-cü aralıq seksiya Dərin Dəniz Özülləri zavodunda yığılır.</p> <p>Estakadanın 590 m hissəsi N.Nərimanov adına NQÇİ-də, 485 m hissəsi “Abşeronneft” NQÇİ-də və 1160 m hissəsi “Neft Daşları” NQÇİ-də təmir olunmuşdur; “Neft Daşları” NQÇİ-nin estakadayanı meydançaların 8087 m² sahəsi təmir olunmuş və davam etdirilir;</p> <p>Dərin (stasionar) dəniz özüllərinin “28 May” adına NQÇİ-də 2552 m² sahəsində, “Neft Daşları” NQÇİ-də 662,2 m² sahəsində və “Abşeronneft” NQÇİ-də 965 m² sahəsində təmir işləri aparılmışdır.</p>
9	“Günəşli” yatağı üzrə qazlift siste-	2005-2007	“Günəşli” yatağında 10,2,11 və 15 sayılı özüllərdə ümumilikdə 60 quyuluq yeni qazpaylayıcı

	minin modernləşdirilməsi, alçaq təzyiqli qazın yığılması və sahələ nəql edilməsi sisteminin yenidən-qurulması, yüksək təzyiqli qazın "Neft Daşları"na nəqli üçün boru kəmərinin tikilməsi, dərin dəniz stasionar özüllərin elektrik enerjisi ilə təchizatı sisteminin modernləşdirilməsi		budkalar (QRB) quraşdırılıb. Növbəti mərhələdə də 60 quyu üçün QRB-lərin hazırlanması və quraşdırılması planlaşdırılır. Qazlift sisteminin etibarlılığının artırılması üçün DDÖ-13-DDÖ-15 arası 8, DDÖ-10-DDÖ-3 arası 12 yüksək təzyiqli qaz xətləri çəkilərək tikinti quraşdırma işləri aparılır. 4 sayılı DDÖ-də alçaq təzyiqli qaz yığılaraq Neft Daşlarına nəql edilməsi üçün alçaq təzyiqli qaz kompressor stansiya işə buraxılıb.
10	Neft və qazın yığım-nəql proseslərin nəzarəti optimallaşdırmaq üçün avtomatlaşdırılmış neft və qaz hesabatı qovşaqlarının qurulması və kompyuterləşdirilmiş nəzarət-informasiya şəbəkəsinin təkmilləşdirilməsi	2005-2008	Qalmaz Yeraltı Qaz Anbarındakı 1 -ci (25 quyu) və 3-cü (100 quyu) blokların yenidən qurulması işlər davam edir. Buzovna sahəsində 3 və 4 sayılı NQÇS-nin neft-yığıma sahəsinin və neftin suyun vurulması məntəqəsinin tikintisi tam başa çatdırılaraq istismara verilmişdir.
11	"Bahar" yatağının yeraltı qaz anbarı kimi istifadə olunması istiqamətində işlərin aparılması	2005-2010	Mövcud yeraltı qaz anbarlarının yenidən qurulması ilə əlaqədar "Bahar" yatağının yeraltı qaz anbarı kimi istifadə olunması layihəsi dayandırılıb.
12	Dənizin 200 metrə qədər dərinliklərində dalğic işləri aparmaq üçün "Mobil dərinlik dalğic kompleksi"nin yenidən qurulması	2005-2008	Dənizin 200 metrə qədər dərinliklərində dalğic işləri aparmaq üçün "Mobil dərinlik dalğic kompleksi"nin yenidən qurulması- Cənubi Afrika Respublikasında sifariş edilmiş və inşası başa çatdırılmışdır.
13	Dəniz nəqliyyatı xidmətinin keyfiyyətinin yüksəldilməsi məqsədi ilə "Xəzərdənizneftdonanma" İdarəsinin gəmilərinin modernləşdirilməsi və müasir gəmilərlə təchiz edilməsi	2005-2015	19 ədəd müxtəlif təyinatlı gəmi təmir olunmuş, 16 gəminin təmiri davam etdirilir. Ə.Əmirov və Şirvan-3 gəmilərində modernizasiya işlərinə başlanmışdır.
14.	Heydər Əliyev adına Bakı Dərin Özüllər zavodunun texniki-texnoloji bazasının müntəzəm dünyə standartları səviyyəsində modernləşdirilməsi	2005-2009	"Günəşli " yatağında qaz hasilatının artırılması və nəqli layihəsi üzrə həyata keçirilməsi nəzərdə tutulan tədbirlərdə dənizin 200 m-ə qədər dərinliklərində dalğic işləri aparmaq üçün "Mobil Dərinlik Dalğic Kompleksi"nin alınaraq Bakıya gətirilməsi üçün "Azneft"İB və "Petroqas Technologies LTD" şirkəti arasında müqavilə bağlanmışdır. Hal-hazırda MDDK-in 60m dərinlikdə işləri yerinə yetirən avadanlıq və ləvazimatların bir hissəsi Bakıya gətirilib.

15.	"Azərneftyağ" Neft Emalı Zavodu üzrə: Avropa standartlarının (EVRO-2005) tələblərinə cavab verən dizel və reaktiv mühərrik yanacağıının istehsalı məqsədi ilə hidrogenlə təmizlənmə kompleksinin tikilməsi	2010-2015	Qurğuların kimyəvi təmiz su ilə təchiz edilməsi üçün Avropa standartlarına uyğun təmizləmə qurğuları 2010-cu ilin sonuna qədər alınıb quraşdırılmışdır. 2011-ci ilin 2-ci rübündə sazlama və istismara verilmə işləri başa çatdırılmışdır.
1.4.Neft emalı sahəsində			
16	Yeni tikiləcək və mövcud qurğuların kimyəvi təmiz su ilə təchiz olunması məqsədi ilə Avropa standartlarına uyğun təmizləmə qurğusunun tikilməsi	2005-2007	Qurğuların kimyəvi təmiz su ilə təchiz edilməsi üçün Avropa standartlarına uyğun təmizləmə qurğuları 2010-cu ilin sonuna qədər alınıb quraşdırılmışdır. 2011-ci ilin 2-ci rübündə sazlama və istismara verilmə işləri başa çatdırılmışdır.
17	Neft və neft məhsulları tutumlarındakı neft şamlarının emal edilməsi üçün qurğunun tikilməsi	2005	Qurğunun tikintisi üçün yer müəyyənləşdirilib. "Ekol Mühəndislik Xidmətləri" QSC ilə birlikdə qurğunun alınması və istismara buraxılması üzrə işlər davam etdirilir.
18	Heydər Əliyev adına Bakı Neft Emalı Zavodu üzrə: Neftin ilkin emalı üzrə ELOU-AVT-6 qurğusunun istilik mübadiləsi sxeminin təkmilləşdirilməsi, tullantıların zərərsizləşdirilməsi, məhsulların keyfiyyətinin artırılması və itkilərin azaldılması məqsədi ilə modernləşdirilməsi	2005-2007	Maliyyə vəsaitlərinin məhdudluğu səbəbindən ELOU-AVT-6 qurğusunun modernləşdirilməsi layihəsinin icrası müəyyən müddətə təxirə salındı. Bu layihə üzrə Texniki-iqtisadi əsaslandırmanın işlənilməsi üçün Dünya Bankı ilə əməkdaşlıq çərçivəsində ilkin mərhələdə texniki şərtlər toplusu hazırlanmışdır. Hazırda Foster Wheeler şirkəti tərəfindən TİƏ hazırlanması davam etdirilir. 2013-cü ilin 2-ci rübündə TİƏ hazır olacaq.
19	Propan-propilen qazlarından oksigen tərkibli yüksək oktanlı benzin komponenti diizopropil efirinin alınması qurğusunun tikilməsi	2005-2007	Respublikada yeni Neft-Qaz Emalı və Neft-Kimya Kompleksinin yaradılması konsepsiyası ilə əlaqədar olaraq bu qurğunun inşası öz aktuallığını itirmişdir.
20	Dünya standartlarının tələblərinə cavab verən yüksək oktanlı benzinlərin istehsalı məqsədi ilə butan-butilen qazlarının alkülləşdirilməsi qurğusunun	2006-2009	Respublikada yeni Neft-Qaz Emalı və Neft-Kimya Kompleksinin yaradılması konsepsiyası ilə əlaqədar olaraq bu qurğunun inşası öz aktuallığını itirmişdir.

tikilməsi			
1.5. Qaz emalı sahəsində			
21	“Azərbaycan Qaz Emalı Zavodu” («AQEZ») ASC üzrə: Qazın emal dərinliyini artırmaq məqsədilə propanla soyutma sisteminin tətbiq edilməsi	2005-2008	Maliyyə vəsaitlərinin məhdudluğu səbəbindən bu layihənin icrası müəyyən müddətə təxirə salındı. Propanla soyutma sisteminin tətbiq edilməsi Qaz Emalı Zavodunun yenidənqurulması layihəsi çərçivəsində nəzərdə tutulur. Eyni zamanda istehsalın fasiləsiz və səmərəli iş rejimini təmin etmək məqsədi ilə emal və əmtəə parkı qurğularının, suyun dövretmə və zavodun elektrik təchizatı sistemlərinin modernləşdirilməsi məqsədilə SOCAR-Foster Wheeler birgə müəssisəsi tərəfindən TİƏ hazırlanır.
22	Quru qazın təhvil, ölçü qovşaqlarının və istehsalat sahələrində avtomatik nəzarət-ölçü sisteminin müvafiq olaraq tikilməsi və yenidən qurulması	2005-2008	İstehsalat sahələrində avtomatik nəzarət-ölçü sisteminin tikilməsi və yenidənqurulması işlərinə başlanılmışdır.
23	Qazın emal dərinliyini artırmaq məqsədi ilə emal gücü 2,5 mlrd.kub.m/il olan müasir tipli qaz emalı qurğusunun tikintisi	2008-2010	Respublikada yeni Neft-Qaz Emalı və Neft-Kimya Kompleksinin yaradılması konsepsiyası ilə əlaqədar olaraq bu qurğunun inşası öz aktuallığını itirmişdir.
1.6. Texniki təhlükəsizlik və ekologiya sahəsində			
26.	İstehsalat sahələrində əsas çirkəndirici tullantıların alternativ utilizasiya üsullarının işlənməsi və tətbiqi	mütəmadi	Məlum olduğu kimi, ARDNŞ-in idarə və müəssisələrində, Əməliyyat Şirkətləri və Birgə Müəssisələrində istehsalat prosesi zamanı formalaşan tullantılar və qazma şlamı müqavilə əsasında Ekologiya İdarəsinin “Tullantı Mərkəzi”nə təhvil verilir. Aparılmış monitorinqlərin və ARDNŞ üzrə yaranan tullantıların məlumat bazasının təhlilinə əsasən ARDNŞ-in müəssisələrində 20 çeşiddə və 62 adda tullantı formalaşır. Tullantıların idarə olunması işlərini müasir beynəlxalq tələblərə uyğunlaşdırılmasını təmin etmək məqsədilə ABŞ-ın Ticarət və İnkişaf Agentliyinin maliyyə və M-İ L.L.C. arasında bağlanmış müqavilə əsasında ARDNŞ Texniki İqtisadi Əsaslandırma sənədi hazırlanmışdır. TİƏ sənədində respublikamızda mövcud tullantı emalı sahələrinin dəqiqləşdirilməsi, onlarla iş birliyinin qurulmasının mümkünüyü, ARDNŞ-də neft-qaz hasilatı və digər istehsalat prosesləri zamanı formalaşan tullantıların müvafiq emal texnologiyalarının seçilməsi, utilizasiya və təkrar emal imkanlıqları, yerinə yetiriləcək işlərdə ətraf mühitə dəyən zərərin minimuma endirilməsi istiqamətində digər fəaliyyət növlərinin təşkil olunması və tullantıların idarə olunmasından əldə olunacaq mənfəətin qiymətləndirilməsi nəzərə alınmışdır. Bu sənəddə şlam, maye, rezin, təşkilati texnika və digər tullantıların emalı və zərərsizləşdirilməsi üçün ən müasir texnologiyalar, imkanlıqlar və həll üsulları təqdim olunmuşdur. “Tullantı Mərkəzi”nin yenidən qurulması üçün Ekologiya İdarəsi tərəfindən hazırlanmış 10.11.2009-

		<p>cu tarixli layihə tapşırığına uyğun olaraq müqavilə əsasında “Neftqazalmitədqiqatlayihə” İnstitutu tərəfindən “Qaradağ rayonu Axtarma dağının şimalında yerləşən “Tullantı Mərkəzi”nin yenidən qurulması” layihəsi işlənmiş və ARDNŞ tərəfindən təsdiq olunmuşdur. Sözügedən layihə üzrə 2011-ci ilin noyabr ayından Tullantı Mərkəzi”nin yenidən qurulması işlərinə başlanılmışdır.</p> <p>2012-ci ilin 12 ayı ərzində də bu işlər davam etdirilmişdir. Belə ki, “ARDNŞ-in Tullantıların İdarəedilməsi Mərkəzi Layihəsinə dair texniki İqtisadi Əsaslandırma” sənədinə əsaslanaraq “Tullantı Mərkəzi”nin yenidənqurulması, onun əsaslı şəkildə idarə olunması üsullarının seçilməsi, bütün növ tullantıların emalı və zərərsizləşdirilməsi üçün optimal texnologiyaların araşdırılması məqsədilə Ekologiya İdarəsində İşçi Qrup yaradılmışdır.</p> <p>Yaradılmış işçi qrup tərəfindən mütəmadi olaraq görüşlər keçirilmiş, xarici təşkilatların təklifləri müzakirə edilmiş və bu sahədə beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsi məqsədilə bir sıra xarici ölkələrə səfərlər edilmişdir.</p> <p>Hazırda tullantıların idarə olunması bütün struktur bölmələrdə ARDNŞ-in Ekoloji Siyasətinin və 02.04.2010-cu il tarixli 45 sayılı əmrlə təsdiq olunmuş “Tullantıların İdarə Olunması Planı”nın (TİOP) tələblərinə uyğun olaraq həyata keçirilir.</p> <p>“Tullantı Mərkəzi”ndə 3 ha ərazi planlaşdırılmışdır. Həmin ərazidə 2 ha sahədə bərk məişət tullantıları və təkər yığılması üçün yer salınmışdır. Tutum №1-də 4095 m² keçə, 4095 m² geomembran sərilmiş, kənarına dəmir beton qatı verilmişdir. Tutum №2-də 350 mikron qalınlığında 3652 m² plyonka sərilmişdir. Tutum №5 və №6-da (birləşmiş tutumlarda) 8358 m² keçə, 8358 m² geomembran sərilmişdir. Tutumların ətrafına perimetr boyu polad borudan məhəccərlər quraşdırılmışdır. Obyektin girişində 462 m² sahədə planlaşdırma işləri görülmüş, vaqon şəhərciyi salınmış, 10 ədəd vaqon quraşdırılmışdır. Vaqonlarda təmir işləri görülmüş, elektrik təchizatı yenilənmiş, sanitariya qovşağı və duşxana təkrar istifadəyə verilmişdir. Şəhərcikdə abadlıq işləri yerinə yetirilmişdir. Tullantı Mərkəzinin ərazisində sahəsi 300 m² olan kimyəvi tullantılar üçün metal-konstruksiyadan talvar tikilmişdir. Giriş hissədə sahəsi 32 m² olan keçid məntəqəsi tikilmiş, boya-bəzək işləri tamamlanmışdır. Sahəsi 33,28 m² olan yanğın əleyhinə nasosxana, həcmi 108 m³-luq yanğın əleyhinə hovuz, həcmi 400 m³-luq ehtiyat su anbarı tikilmişdir. Obyektin ətrafında perimetr boyu hasarlanma işlərinin, ərazidə D 159 mm olan polad borudan istehsalat kanalizasiyasının, D 114 mm olan polad borudan yanğın əleyhinə su kəmərinin bir hissəsi çəkilmişdir. Yağış və qurunt sularından mühafizə üçün tutumların perimetri boyu 640 m uzunluğunda D 400 mm drenaj xətti çəkilmişdir. Tutum №1-in yanında şlamı özüboşaldan qurğunun yeri dəmir betondan tikilib hazırlanmış, D 25 mm-lik olan plastik borudan su xətti çəkilmiş, elektrik xətti ilə də təmin olunmuşdur.</p> <p>“Tullantı Mərkəzi”nə cari ilin ilk 12 ayı ərzində 17180 ton qazma şlamı, 421,7 ton istehsalat tullantısı qəbul edilmişdir.</p> <p>“Tullantıların İdarə olunması Planı”nın 9-cu bəndinə uyğun olaraq Ekologiya İdarəsinin 200 sayılı</p>
--	--	---

		<p>11.07.2011-ci il tarixli əmrinə əsasən ARDNŞ-in idarə və müəssisələrində tullantıların idarə olunması üzrə yaradılmış işçi qrup tərəfindən tərtib edilmiş iş planına uyğun olaraq “Azneft” İB, Neft Kəmərləri İdarəsi, “Azəriqaz” İB, Sosial İnkişaf İdarəsi, “Neftqaztikinti” Trest, H.Əliyev adına BNEZ, “Azərneftyağ” NEZ, Təhlükəsizlik İdarəsi və İTRİ-nin istehsalat sahələrində ekoloji monitoring aparılmışdır.</p> <p>ETSN üzrə: Yanacaq-enerji kompleksinə daxil olan neft-qaz çıxarma sahələrində səmt qazı tullantılarının yığılması üzrə tədbirlərin Təmiz İnkişaf Mexanizmi layihələri çərçivəsində işlənməsi təklifləri verilmiş və layihələrin hazırlanmasına yardım edilmişdir.</p> <p>Abşeron yarımadasında uzun illər ərzində neft emalı proseslərində əmələ gəlmiş və Zığ gölünün Şimal-Qərb hissəsində yığılıb qalmış təqribən 2 milyon m³ tullantının (qudron və qumbirin) kərpic və sement istehsalında yanacaq kimi istifadə olunmasına dair təkliflər hazırlanaraq hökumətə təqdim edilmiş və bir neçə istehsalçı şirkətlərlə bu barədə danışıqlar aparılmışdır.</p> <p>Abşeron yarımadasının texnogen pozulmuş torpaqlarının rekultivasiya məqsədilə iri miqyaslı korrektura tədqiqatlarının nəticələrinə dair sənədin işlənilməsində mütəxəssislər yaxından iştirak etmişlər.</p>
27.	<p>Abşeron yarımadasında neft-qaz istehsalı nəticəsində yaranmış gölməçələrin və çirklənmiş ərazilərin bərpası tədbirlərinin həyata keçirilməsi</p>	<p>mütəmadi</p> <p>“Bibiheybətneft” və H.Z.Tağıyev adına NQÇİ-lərin, Qaraçuxur İNM-in ərazilərində 58,24 ha sahədə quyuların ətrafı abadlaşdırılmış, Ə.Əmirov adına NQÇİ ərazisində 19,7 ha sahədə göllər qurudulmuş və mədən ərazinin su basmasının qarşısı alınmışdır.</p> <p>ETSN üzrə: Abşeron yarımadasında neft-qaz istehsalı prosesində yaranmış göl və gölməçələrin, çirklənmiş ərazilərin kompleks monitoringi həyata keçirilmiş, onların çirklənmə dərəcələri qiymətləndirilmişdir.</p> <p>Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi tərəfindən Xocasən, Zığ və Bülbülə göllərində layihə qabağı tədqiqat işləri aparılmış və araşdırma sənədləri hazırlanaraq aidiyyəti qurumlara təqdim edilmişdir. Aparılmış tədqiqatlar nəticəsində müəyyən olunmuşdur ki, sözügedən göllərin ekoloji bərpası üçün ilkin olaraq “Azərsu” ASC, ARDNŞ, yerli icra orqanlarının səlahiyyətlərinə aid olan bir sıra məsələlər, o cümlədən tullantı və lay sularının göllərə axıdılmasının qarşısının alınması, göllərin və ətraf ərazilərin bərk məişət və sənaye tullantıları, neft məhsulları ilə çirklənməsinin qarşısının alınması, torpaq mülkiyyətçiləri ilə bağlı məsələlərə aydınlıq gətirilməsi və s. həll olunmalıdır.</p> <p>Güclü antropogen təsirə məruz qalmış Zığ gölünün qurudulması istiqamətində torpaqlama işləri həyata keçirilmiş və bu istiqamətdə müvafiq tədbirlər davam etdirilməkdədir. Hazırda “Zığ gölünün ərazilərində neft tullantılarının təmizlənməsi, müvafiq torpaq işlərinin görülməsi, su mənbələrinin müəyyənləşdirilərək suvarma sisteminin qurulması və ərazinin yaşıllaşdırılması” üzrə layihənin hazırlanması istiqamətində işlərə başlanılmışdır.</p> <p>Zığ-Aeroport avtomagistral yolunun sol və sağ tərəflərində ərazilər çirklənmədən təmizlənərək ərazidə rekultivasiya işləri və yaşıllaşdırma tədbirləri həyata keçirilmişdir.</p> <p>Bu tədbir ilə əlaqədar Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi tərəfindən “Zığ gölü və onun ətrafının</p>

		<p>ekoloji sağlamlaşdırılmasına dair” layihə hazırlanmış və icrası istiqamətində işlərə başlanılmışdır. Belə ki, gölün şimalındakı ərazidə mövcud olan tullantı sularının yaratdığı gölməçələrin bir qismi ləğv edilmiş, suyun dənizə vurulması üçün mövcud kollektorun başlanğıcı, su axınına mane olan lil və digər tullantılar təmizlənmiş, gölə axıdılan məişət çirkab suların təmizlənərək yaşıllıqların suvarılmasında istifadəsi məqsədi ilə təmizləyici qurğu və nasosxananın inşası üçün müvafiq işlərə başlanılmışdır.</p> <p>Həmçinin, ərazidə yeni landşaftın formalaşdırılması üçün müxtəlif yüksəkliklərin relyefə uyğun maili hamarlaması və torpaq daşınması davam etdirilir, lay sularının gölə axıdılmasının qarşısının alınması məqsədilə Dövlət Neft Şirkəti və onun müvafiq qurumları ilə tədbirlər görülür.</p> <p>2010-cu ildə ETSN tərəfindən daxili imkanlar hesabına Zığ gölü ətrafında 10 hektar sahəni əhatə edən neft və neft məhsulları ilə çirklənmiş 2 gölməçə qurudulmuşdur.</p> <p>2003-2005-ci illər və 2006-cı il ərzində neftlə çirklənmiş 100 ha. qədər torpaq sahəsi rekultivasiya edilmişdir.</p> <p>2007-ci ildə də bu istiqamətdə tədbirlər davam etdirilmişdir. Balaxanı qəsəbəsində 1,1 ha, Sabunçu rayonu üzrə 3,8 ha. ərazidə rekultivasiya işləri aparılıb, Zığ qəsəbəsində 36 ha sahənin monitoringi aparılıb, layihə-smeta sənədləri hazırlanıb. Ümumilikdə 91,5 ha sahə rekultivasiya olunub.</p> <p>2009-cu il üzrə olan məlumata görə neftlə çirklənmiş torpaqlarda rekultivasiya işlərinin davam etdirilməsi ilə əlaqədar Bibiheybət, Balaxanı və Suraxanı yataqlarının ərazilərində uyğun olaraq 30 ha, 3 ha, 4 ha çirklənmiş torpaq sahələri mexaniki və bioloji üsullarla təmizlənmiş və landşaft-arkitektura planına uyğun olaraq bərpa edilmişdir. Neftçixarma idarələrinin ərazilərində 51 ha sahə sənaye-məişət tullantılarından təmizlənmiş, ümumi sahəsi 31,9 ha olan 79 bataqlıq qurudulmuş, 160 ton neft şlamı toplanıb tullantı mərkəzinə daşınmışdır.</p> <p>2009-cu ildə Pirallahı yatağında 44 ha sahənin rekultivasiyası üçün layihə-smeta sənədləri, Balaxanıda isə 197 ha sahənin təmizlənməsi layihəsi hazırlanıb.</p> <p>2010-cu il ərzində “Bibiheybət” NQÇİ-nin ərazisində çirklənmiş 405 ha ərazinin monitoringi aparılmış, 195 ha ərazi mexaniki və bioloji üsulla rekultivasiya edilmiş, ərazidə yaşıllaşdırma tədbirləri görülmüşdür. “Balaxanı” NQÇİ-nin ərazisində 5,8 ha ərazi rekultivasiya olunmuş, 0,21 ha süni gölməçə qurudulmuşdur.</p> <p>H.Z.Tağıyev adına NQÇİ üzrə 118 ha ərazidə monitoring işləri aparılıb, 9,3 ha. ərazidə “Ekoloji Park” salınıb.</p>
28	<p>“Azəri”, “Çıraq”, “Günəşli” və “Şahdəniz” yataqlarından hasil olunan və “Səngəçal” terminalından sonra yüksək təzyiqli qazın qəbulu, nəqli və paylanması üçün işlərin icrası</p>	<p>2005-2008</p> <p>Ölkə daxilində yerli təbii qazın hasilat həcminin və nəticədə qaz kəmərlərində işçi təzyiqinin artmasını nəzərə almaqla 2004 – 2007-ci illərdə və 2008-ci ilin birinci yarımilliyində "Azəri – Çıraq – Günəşli" və "Şahdəniz" yüksək təzyiqli və böyük həcmli təbii qazın ölkənin qaznaqletmə sistemində qəbulu üçün ümumi uzunluğu 104,3 km olan 5 ədəd qaz kəməri:</p> <ul style="list-style-type: none"> • D500mm Səngəçal Terminalı – Səngəçal Baş Qurğuları - uzunluğu 3,7 km;

			<ul style="list-style-type: none"> • D1200mm Səngəçal Baş Qurğuları - Qazıməmməd KS – uzunluğu 46,8 km • D1000mm Səngəçal Baş Qurğuları - Qaradağ QPS – uzunluğu 23,0 km • D700mm Qaradağ Yeraltı Qaz Anbarı - Səngəçal Baş Qurğuları - 27 km; • D760mm Səngəçal Terminalı – Səngəçal Baş Qurğuları - uzunluğu 3,8 km müvafiq ölçü və tənzimləyici qurğularla tikilmiş və istismara verilib ki, bu da əlavə hasil edilən qazdan səmərəli istifadə edilməsinə imkan verir.
29	Naxçıvan Muxtar Respublikasının qaz təchizatının bərpası, o c. Azərbaycan (Astara)-İran sərhədində İrana qazın təhvil məntəqəsində yeni kompressor stansiyasının, laboratoriyanın, ölçü qovşağının tikintisi, rabitə sisteminin qurulması	2005	<p>Naxçıvan Muxtar Respublikası qaz təminatının bərpası işləri tam həcmdə yerinə yetirilib, proqramda nəzərdə tutulmuş bütün iş və tədbirlər həyata keçirilib.</p> <p>Naxçıvan MR-nın qaz təsərrüfatının istismarı ilə məşğul olan təşkilat ARDNŞ-in müvafiq qərarı ilə “Azəriqaz” İB-nin təbəçiliyindən çıxarılıb.</p> <p>Astara-İran sərhəddinə 2005-ci ildə yeni kompressor stansiyası, dövlətlərarası ölçü qovşağı və laboratoriya inşa olunub və İran Naxçıvan MR ilə təbii qaz mübadiləsi prosesinə başlanılıb. 2011-ci ildə əlavə olaraq Astara kompressor stansiyasının genişləndirilməsi işləri aparılıb, ümumi məhsuldarlığı 2 mln.m³/gün və ümumi gücü 6.6 MW olan əlavə 6 qaz kompressor aqreqatı quraşdırılıb.</p>
2. Qaz təchizatı sahəsində			
30.	Azərbaycan Respublikasının qazla təmin edilməyən rayon mərkəzlərinin qaz təchizatının bərpası	2005-2008	<p>Azərbaycan Respublikası regionlarının qaz təminatının yaxşılaşdırılması, qazla təmin olunmayan rayonların qazlaşdırılması tədbirləri həyata keçirilib. Əlavə olaraq qazla təmin olunmayan Naxçıvan MR-a, İmişli, Beyləqan, Ağdam, Fizuli, Lerik, Yardımlı, Ağcabədi rayonlarına qaz verilib ki, nəticə olaraq ölkənin bütün regionlarına (işğal olunmuş bölgələr istisna olmaqla) təbii qaz verilir. Həyata keçirilmiş işlər nəticəsində 2009-cu ildə 93428 əhali abunəçilərinə, 2010-cu ildə isə 21 inzibati rayonun 57 yaşayış məntəqəsinə (Bakı şəhəri daxil olmaqla) və bu məntəqələrdə yaşayan 76713 abunəçiyə təbii qaz verilmişdir.</p> <p>2011-ci ildə 148 yaşayış məntəqəsinə, 89713 yeni əhali abunəçisinə (o cümlədən Bakı şəhərində 22194 əhali abunəçisinə) təbii qaz verilmişdir.</p> <p>2012-ci ilin 12 ayında 184 yaşayış məntəqəsinə, 119527 yeni əhali abunəçisinə (o cümlədən Bakı şəhərində 34434 əhali abunəçisinə) təbii qaz verilmişdir.</p> <p>Ölkə üzrə 01.01.2013-cü il tarixə təbii qazla təmin edilən əhali abunəçilərinin ümumi sayı 1465254 təşkil edir (Naxçıvan MR-siz). Bu abunəçilər üçün 1464936 ədəd qaz sayğacı quraşdırılıb və sayğac təminatı 99.98 % təşkil edir. 2012-ci ilin 12 ayında əhali abunəçilərinə 449982 qaz sayğacı quraşdırılıb və əvəz olunub (o cümlədən Bakı şəhərində 218363 qaz sayğacı).</p>
32.	“Astara - Qazıməmməd” qaz kəmərinin bərpası	2005-2008	<p>“Astara-Qazıməmməd” D1200mm-lik magistral qaz kəməri 1970-ci ildə tikilib istismara verilmişdir. Qeyd olunan qaz kəmərinə hal-hazırda işçi təzyiq 15 - 16 atmosfer saxlanılmaqla</p>

			cənub istiqamətində yerləşən Biləsuvar, Masallı, Cəlilabad, Lənkəran, Astara, Lerik, Yardımlı rayonlarına və Naxçıvan Muxtar Respublikasının təbii qazla təchiz edilməsi məqsədilə İran İslam Respublikasına qaz nəql edilir və mövcud tələbat tam təmin olunur. 2011-ci ildə "Astara - Qazıməmməd" 1220 mm-lik magistral qaz kəmərinin Biləsuvar rayonu ərazisində "Araz" çayının yeni məcrasına düşən hissəsinin yerinin dəyişdirilməsi işləri aparılıb və 6.7 km qaz kəməri yenidən qurulub.
33.	“Qaradağ” və “Qalmaz” qaz anbarlarının aktiv qaz tutumunun 3,0 mlrd.kub.m-ə qədər çatdırılması üçün kompleks işlərin yerinə yetirilməsi	2005-2008	ARDNŞ tərəfindən yerinə yetirilib.
34.	Azərbaycan DRES-in və Şirvan DRES-in yanacaq təchizatının etibarlılığının artırılması məqsədi ilə magistral qaz kəmərlərinin və nəzarət ölçü qovşaqlarının tikilməsi	2005-2006	“Azərbaycan” İES və “Şirvan” İES-in qaz təchizatı sahəsində müasir nəzarət-ölçü vasitələri istismar olunur. (Neft Şirkətinin Rabitə və İnformasiya Texnologiyaları İdarəsi tərəfindən 2010-cu ildən etibarən qaz paylayıcı məntəqələrdən stansiyalara verilən qaz yanacağı barədə məlumatlar internet vasitəsilə “Azərenerji” ASC-yə və stansiyalara çatdırılır).
35.	Sumqayıt İEM-in yenidən qurulması ilə əlaqədar “Digah-Sumqayıt” magistral qaz kəmərinin və nəzarət-ölçü qovşağının tikilməsi	2005-2006	Tikintisində 2005-ci ildən başlanmış “Digah-Sumqayıt” magistral qaz kəməri və nəzarət-ölçü qovşağı üzrə işlər 23.11.2007-ci ildə başa çatdırılmış və xəttə qaz verilmişdir.
36.	Nəzarət-ölçü sistemlərinin və qaz paylayıcılarının xüsusi proqram təminatı, avadanlıqlar və rabitə kanalları vasitəsi ilə vahid, çevik nəzarət sisteminə bağlanması və bunun əsasında ölkənin avtomatlaşdırılmış Mərkəzi Dispetçer İdarəsinin yaradılması	2005-2007	Hacıqabul Magistral Qaz Kəmərləri Sahəsi-Qaradağ Qaz paylayıcı stansiya arasında optik xətt bərpa edilmiş, ölçü qovşaqlarında nəzarət-ölçü cihazlarından məlumatların alınması və rabitə xəttləri vasitəsilə operator otaqlarına və dispetçer mərkəzinə ötürülməsi təmin edilir. Abşeron yarımadasında qaz təchizatı şəbəkəsinin modernizasiyası və texniki xidmətin təkmilləşdirilməsi layihəsinin Almaniyanın EON Ruhrgaz şirkəti tərəfindən Texniki-iqtisadi əsaslandırılması hazırlanır. Bu layihəyə digər tədbirlərlə bərabər, nəzarət-ölçü sistemlərinin və qaz paylayıcının xüsusi proqram təminatı, avadanlıqlar və rabitə kanalları vasitəsilə vahid, çevik nəzarət sisteminə bağlanması və bunun əsasında avtomatlaşdırılmış müasir dispetçer mərkəzinin yaradılması daxil olacaq. “Qaradağ Qaz Paylayıcı Stansiyasının avtomatik idarəetmə sistemi, yanğın və qazsızmadan mühafizə, video müşahidə sisteminin quraşdırılması” məqsədi ilə tərtib olunmuş texniki tapşırıq təsdiq olunaraq ARDNŞ “Neftqazəlimtətiqatlayihə” institutuna icra üçün göndərilmişdir. “Totalqaz Industrie” şirkətinin Buzovna QPS-da pilot layihə kimi nəzərdə tutduğu tam avtomatlaşdırılmış tənzimləyici qurğu (Blok-boks) quraşdırılaraq istismara verilmişdir. Sənqəçal Baş Qurğuları Şahdəniz 90/55 qurğusunda Avtomatik İdarəetmə Sisteminin qurulması

			<p>məqsədi ilə “Texnoqaz MMC”, “Emerson” və “Honeywell” şirkətləri ilə görüşərək texniki müzakirələr aparılmışdır və həmin şirkətlər arasında tender keçirilmişdir.</p> <p>Siyəzən KS-nın avtomatik idarəetmə sisteminin yeni və müasir standartlara cavab verən bir sistemlə əvəz olunması istiqamətində işlər apararaq texniki tapşırıq hazırlanıb “ELPRO” və “GE General Electric” şirkətlərinə təqdim olunmuşdur.</p> <p>“Azəriqaz” İB-nin inzibati binası və ərazisi, Anbar təsərrüfatı idarəsi və ərazisi, Səngəçal Baş qurğuları sahəsi və ərazisi, Hacıqabul MQKS-in inzibati binası və ərazisi, Astara inzibati binası və ərazisi, Siyəzən Kompresor Stansiyasının ərazisində “Video müşahidə və video qeydetmə sisteminin quraşdırılması” üçün texniki şərtlər və layihə tərtib olunmuşdur və icraya göndərilmişdir. Hacıqabul Kompresor stansiyasının avtomatik idarəetmə sisteminin yenidən qurulması obyektinin layihəsi hazırlanmışdır. Tikinti işlərinin başlanması üçün hazırlıqlar gedir. Qaradağ QPS-Digah QPS arası fibro optik xətdə nasazlıqların aradan qaldırılması üzrə təmir-bərpa işləri davam edir. Digah QPS – Şimal DRES arası fibro optik xətdə nasazlıqların aradan qaldırılması üzrə təmir-bərpa işləri davam edir. Hacıqabul MQKS-nin Qalmaz YQA, 47-ci km-də keçən təbii qazın cari parametrləri haqqında informasiya “online” rejimində dispetçer otağına ötürülməsi təmin edilmişdir. “Azəriqaz” İB-nin balansına verilmiş Şirvanovka və Astara Dövlətlərarası Ölçü Qovşaqlarının dispetçer məntəqələrindən informasiyanın ötürülməsi üçün kommunikasiya xətlərinin və avadanlıqların monitorinqi keçirilmiş və mövcud olan nasazlıq və problemlər aradan qaldırılmışdır.</p>
37.	Əhali abunəçilərinin mənzillərində qaz sayğaclarının quraşdırılması	2005-2010	<p>Qazla təmin olunan abunəçilərin sayğac təminatı əsasən başa çatdırılıb. Ölkə üzrə 01.01.2013-cü il tarixə təbii qazla təmin edilən əhali abunəçilərinin ümumi sayı 1465254 təşkil edir (Naxçıvan MR-siz). Bu abunəçilər üçün 1464936 ədəd qaz sayğacı quraşdırılıb və sayğac təminatı 99.98 % təşkil edir. 2012-ci ilin 12 ayında əhali abunəçilərində 449982 qaz sayğacı quraşdırılıb və əvəz olunub (o cümlədən 276777 ədəd “smart-kart” tipli qaz sayğacı).</p> <p>2009-2012-ci ilin 12 ayı ərzində əhali abunəçilərində 519355 ədəd “smart-kart” tipli qaz sayğacı quraşdırılıb və əvəz olunub. İşlər davam etdirilir.</p>
39.	"Şimal İES" MMC-də gücü 400 MVt olan 2-ci enerji blokunun tikintisi (tikinti meydançasının hazırlanması)	2005-2008	<p>“Şimal” elektrik stansiyasında Qazan-utilizator qurğusu – avadanlıqların quraşdırma işləri gedir. Sifon quyusunda beton işi, su tutucu bandın quraşdırılması işləri görülür. Nasosxana və sakitləşdirici su hovuzunda torpaq işləri, beton işləri aparılır. Kimya quyusu №1-də - beton, torpaq və d/beton səthin izolə olunması işləri aparılır. Maşın zalında, buxar qaz turbinin təməlinə M/K quraşdırılması işləri görülür. Tikinti işləri davam edir.</p> <p>2013-cü ilin II-ci yarısında layihənin başa çatdırılması planlaşdırılır.</p>
40.	"Azərbaycan İES" MMC-nin 1-8-ci bloklarının yenidən qurulması	2005-2008	<p>İstilik elektrik stansiyasının 1-8-ci bloklarının yenidənqurulması başa çatdırılmışdır. Proqramda nəzərdə tutulmuş işlər başa çatdırılmışdır.</p>

41.	Mingəçevir SES-in yenidən qurulmasının başa çatdırılması	2005-2007	Mingəçevir SES silsiləsinin yenidənqurulmasında idarəetmə binasının memarlıq və tikinti quraşdırma işləri aparılır. Mərkəzi idarəetmə binasında inzibati binanın II mərtəbəsinin m/konstruksiyasının quraşdırılması işləri gedir. 110 kV-luq PQ-də ildırım ötürücülərin və izolyatorların quraşdırılması işləri aparılır.
3. Elektroenergetika sektoru			
3.1. Elektrik stansiyalarının inşası, yenidən qurulması və əsaslı təmiri			
42.	Şirvan şəhərində gücü 800-900 MVt olan elektrik stansiyasının inşası	2007-2009 2010-2011	780 MVt "Cənub" ES-nin təməli 2007-ci il dekabrın 24-də qoyulmuşdur. "General elektrik" şirkətinin istehsalı olunan 4 qaz və 2 buxar turbinləri, əsas avadanlıqlar tikinti meydançasına gətirilmişdir. Hal hazırda Qazan № 1 –də Drenaj boru xətlərinin quraşdırılması davam edir. Soyutma su xətti, Kimyəvi sexdən qazana gələn və sənaye sular xəttinin hazırlanması və quraşdırılması davam edir. Qazan № 2 – də Quraşdırma işləri bitib. Qazan №3 – də Konstruktiv formada quraşdırma işləri bitib. Soyutma su xətti, Kimyəvi sexdən qazana gələn və sənaye sular xəttinin hazırlanması və quraşdırılması davam edir. 3-cü qaz turbinində suçiləmə boru xətlərinin quraşdırılması işləri davam edir. 1-ci və 2-ci qaz turbinində mazut və dizel yanacaq boru xətlərinin quraşdırılması aparılır. 1-ci və 2-ci buxar turbinində YT və AT buxar xəttinin quraşdırılması, II- ci buxar turbinində əsas yağ xəttində boruların təmizlənməsi və quraşdırılması işləri davam edir.
43.	380 MVt-luq Tovuz SES-in inşasının səmərəliliyinin öyrənilməsi	2007	Gücü 400 MVt olan Tovuz su elektrik stansiyasının tikintisi üzrə Texniki-iqtisadi əsaslandırma hazırlanmışdır.
44.	Səngəçalda müasir tipli istilik elektrik stansiyasının inşasının səmərəliliyinin öyrənilməsi	2007	2008-ci ilin 24 dekabr tarixində 300 MVt gücündə Səngəçal elektrik stansiyası işə salınmışdır və istismara verilmişdir.
45.	Şəmkirdə Hidroakkumulyasiya Elektrik Stansiyasının inşasının səmərəliliyinin öyrənilməsi	2007	Bu istiqamətdə tədqiqat işləri davam edir.
50.	Dərbənd (RF) və Yaşma (AR) arasında 330kv-luq ikinci xəttin və 330/110/10 kv-luq "Xaçmaz" y/s-nin inşa edilməsi	2005-2007	Gücü 2x180 MVA olan 330/110/10 kV-luq Xaçmaz yarımstansiyasının inşası və onun mövcud 110 - 330 kV-luq elektrik ötürücü xətləri ilə birləşdirilməsi Layihəsi İslam İnkişaf Bankı tərəfindən maliyyələşdirilmiş, kredit sazişi imzalanmışdır. Yarımstansiya 2009-cu ildə istismara verilmişdir. Proqramda nəzərdə tutulmuş işlər başa çatdırılmışdır. 330 kV-luq 2-ci Yaşma - Dərbənd EVX-nin çəkilməsi üzrə danışıqlar Rusiya tərəfi ilə davam edir.
	330 kV-luq Yaşma yarımstansiyasının genişləndirilməsi və 330 kV-luq 2-ci Yaşma - Dərbənd elektrik ötürücü xəttinin çəkilməsi		Almaniyanın KFW bankının maliyyələşdirdiyi "Elektrik Enerjisinin Ötürülməsi-2" Reabilitasiya Proqramı üzrə 330 kV-luq Yaşma yarımstansiyasının genişləndirilməsi işləri görülmüşdür. 330 kV-luq 2-ci Yaşma – Dərbənd EVX-nin çəkilməsi üzrə danışıqlar Rusiya tərəfi ilə davam edir.

51	İran İslam Respublikasının enerji sistemi ilə enerji mübadiləsinin artırılması məqsədi ilə “İmişli” y/s-nin 330 kv hissəsinin yenidən qurulması və 2-ci “İmişli—Parsabad” 330 kv-luq EVX-nin tikintisi	2005-2006	Layihənin icrası üçün İranın Eksport İnkişaf Bankı ilə kreditin ayrılması üzrə maliyyə müqaviləsi imzalanmışdır. Baş podratçı İranın “Sunir” şirkətidir. Layihə çərçivəsində 107 km 330 kV-luq və 230 km 220 kV-luq HX-ləri tikilib istismara verilmişdir. Yeni 220 kV-luq “Salyan” YS tikilmişdir və “Masallı” YS-da yenidənqurma işləri aparılmışdır. Layihə 2010-cu ildə başa çatdırılmışdır. 330 kV-luq İmişli yarımstansiyasının 330 kV-luq Açıq paylayıcı quruluşunun genişləndirilməsi başa çatdırılmışdır. Uzunluğu 25 km 330 kV-luq 2-ci “İmişli -Parsabad” EVX tikilmişdir. HX-də Optik kabellər asılmışdır. Proqramda nəzərdə tutulmuş işlər başa çatdırılmışdır.
52.	330 kv-luq “Azərbaycan DRES-İmişli”, 330 kv-luq «Şirvan – İmişli» EVX-larının tikintisi	2005-2007	« Azərbaycan» İES ilə “İmişli” yarımstansiyası arasında 330 kV-luq EVX-nin və 330 kV-luq Goranboy paylayıcı məntəqəsinin (PM) tikintisi üçün Almaniyanın KfW bankı ilə imzalanmış kredit sazişi 7 dekabr 2007-ci ildə təsdiqlənmişdir. Texniki-İqtisadi Əsaslandırma hazırlanmışdır. Məsləhətçi Almaniyanın Decon/Fichtner konsorsiumudur. Tender əsasında Çinin “CNEEC” şirkəti Baş podratçı seçilmişdir. 330 kV-luq Goranboy PM-də tikinti-quraşdırma işləri aparılır. Ümumi uzunluğu 168,5 km olan 330 kV-luq “Goranboy PM - İmişli YS” hava xəttinin 162 km hissəsi tikilmişdir. Hava xəttinin sonuncu 6,5 km hissəsinin tikintisi işləri aparılır.
53.	Şirvan DRES-Salyanarasında 220 kv-luq EVX-nin inşası və gücü 200 Mvt olan bir transformatorlu “Salyan” yarımstansiyasının inşası və 110 kv-luq EVX-lərlə birləşdirilməsi	2005-2006	2010-cu ilin birinci yarısında gücü 2x125 MVA Salyan yarımstansiyası və yüksək gərginlikli HX-ləri istifadəyə verilmişdir. 110 kV-luq ikinci Salyan HX-nin YS-ya giriş-çixışı məqsədi ilə 3,8 km 110 kV-luq HX-ti çəkilmişdir. Uzunluğu 48,5 km olan 220 kV-luq “Şirvan İES - Salyan” EVX-nin tikintisi başa çatdırılmışdır.
54.	220 kv-luq “Salyan—Masallı”, “Masallı—Astara” elektrik verilişi xətlərinin inşası, 220 kv-luq «Masallı» y/s-nin yenidən qurulması	2005-2006	Uzunluğu 107 km olan 220 kV-luq “Salyan - Masallı ” EVX-nin inşası üzrə “Masallı” YS-nin girişində 1,2 km hissəsi istisna olmaqla başa çatdırılmışdır. 220kV-luq “Masallı-Astara” HX-də 126 ədəd dayaq yığılıb quraşdırılmışdır. 220 kV-luq Masallı yarımstansiyasının genişləndirilməsi üzrə tikinti- quraşdırma işləri başa çatdırılmışdır.
3.2.2. Enerji sistemin yüksək gərginlikli şəbəkə təsərrüfatının inkişafı			
58.	220/110/10 kV-luq “Böyükşor” y/s-nin, 220/110/10 kV-luq “Şəki” y/s-nin tikintisi və onun mövcud 110-35 kV-luq EVX-ya birləşdirilməsi tikintisi	2005-2008	220/110/10 kV-luq “Böyükşor” y/s-nin tikintisi işləri aparılır. Avadanlıqlar quraşdırılır. 110 və 220 kV-luq QPQ-lərinin tikintisi aparılır. YS-ya birləşdiriləcək 110 kV-luq HX-ləri layihələndirilir, 220 kV-luq HX-lərinin tikintisinə başlanılmışdır. 101 ədəd fundament quraşdırılmış, 40 ədəd dayaq yığılmışdır, 6 ədəd dayaq quraşdırılmışdır. TQİ davam edir. Şəki rayonunda 2006-cı il 14 oktyabr tarixində AR Prezidenti tərəfindən 87 MVt gücündə elektrik

			stansiyası istismara verilmişdir. Stansiyanın tikintisi ilə əlaqədar 220/110/10 kV-luq Şəki yarımstansiyasının tikintisi texniki və iqtisadi cəhətdən məqsədəuyğun hesab edilməmişdir.
59.	“Şimal” DRES-dən “Hövsan”, “Böyükşor”-“Sənaye qovşağı” y/s arasında ikidövrəli 220 kV-luq EVX-nin tikintisi	2005-2007	Gücü 2x125 MVA 220 kV-luq “Zabrat” YS-nın və “Hövsan YS - Şimal ES - Zabrat YS - Sənaye Qovşağı YS” EVX-lərin tikintisi bir layihə kimi nəzərdə tutulub. 220 kV-luq “Zabrat” YS-nın tikintisi tamamlanmaq üzrədir. 220 kV-luq “Şimal ES – Zabrat YS - S.Qovşağı YS” HX-nin 65 km hissəsi və 220 kV-luq ikidövrəli “Şimal ES – Hövsan YS” HX-nin 22 km tikintisi başa çatmaq üzrədir. TQİ davam etdirilir.
60.	330/110 kV-luq “Gəncə”, 220/110/10 kV-luq “Xırdalan” və “Ağsu”, 110/35/6 kV-luq “Binəqədi”, “Zabrat” və “Əhmədli” yarımstansiyasında mövcud transformatorların daha güclüləri ilə əvəz edilməsi	2005-2006	330 kV-luq İmişli yarımstansiyasının avtotransformatoru 3-cü AT kimi 330/110 kV-luq Gəncə yarımstansiyasında quraşdırılacaqdır. 220/110/10 kV-luq Xırdalan yarımstansiyasında 2x240 MVA gücündə qrup avtotransformatorların 2x250 MVA gücündə avtotransformatorlar ilə əvəz edilməsi işləri başa çatdırılmışdır. 220 kV-luq Ağsu yarımstansiyasında 63 MVA gücündə qüsurlu avtotransformator yeni eyni güclü ilə əvəz olunmuşdur. 110 kV-luq Binəqədi yarımstansiyasında 2 ədəd 40 MVA gücündə transformator 2 ədəd 63 MVA gücündə transformator ilə, 110 kV-luq Zabrat yarımstansiyasında 40 MVA gücündə transformator 63 MVA gücündə transformator ilə əvəz olunmuşdur. 110 kV-luq Əhmədli yarımstansi-yasında 40 MVA gücündə 3-cü transformator quraşdırılmışdır. Proqramda nəzərdə tutulmuş işlər başa çatdırılmışdır.

3.4. Bakı regionu üzrə elektrik enerjisi ilə təchizatın yaxşılaşdırılması

62.	Bakı şəhərinin mövcud 110,35, 10, 6, 0,4 kV-luq şəbəkələrin yenidən qurulması, yeni y/s-ların, EVX-lərin tikintisi, onların yüksək gərginlikli elektrik şəbəkələri ilə əlaqələndirilməsi üzrə zəruri tədbirlərin hazırlanıb həyata keçirilməsi	2005-2015	220 kV-luq “Müşfiq” YS-nın yenidənqurulması çərçivəsində 2 ədəd 200 MVA gücündə avtotransformator 2 ədəd gücü 250 MVA olan avtotransformator ilə əvəz edilmiş, 3-cü 200 MVA AT normal sxema ilə işə qoşulmuşdur. 220 kV-luq 2 dövrəli uzunluğu 12,2 km 3-cü “Qala” HX-nin tikintisi başa çatdırılmışdır. 220 kV-luq 1,2-ci Hövsan HX istismara yararsız olduğundan 6,8 km hissəsi yenidən qurulmuşdur. Yeni gücü 26 MVA 110 kV-luq “Binə” YS-sı tikilib istismara verilmişdir. 110 kV-luq “205 saylı” yarımstansiyada 31,5 MVA gücündə qüsurlu transformator təmir edilərək sxemə qoşulmuşdur, 110/35/6 kV-luq Qala yarımstansiyasında 2x40 MVA transformatorlar 2x75 MVA transformatorlarla əvəz edilərək sxema qoşulmuşdur. 110/20/6 kV-luq Ramanı YS-da 3x10 MVA qrup transformator 1 ədəd yeni 63 MVA transformatorla əvəz olunmuşdur. 110 kV-luq Zabrat YS-da 6 ədəd 10 kV-luq ifrat gərginlik məhdudlaşdırıcısı və 1 dəst reaktor quraşdırılmışdır. 110 kV-luq “Dübəndi” YS-da 1x31,5 MVA 40 MVA ilə əvəz edilmişdir. 110 kV-luq “1-ci Əhmədli” hava xəttinin 3 km, 110 kV-luq 3-cü “Ramani” HX-nin 1,6 km, 4-cü Ramanı HX-nin 2,2 km hissəsi yenidən qurulmuşdur. 500 kV-luq 2-ci “Abşeron” HX-nin 4,6 km və 1-ci “Abşeron” HX-nin 1,2 km hissəsi sürüşmə zonasından kənara çıxarılaqla yenidən qurulmuşdur. 220 kV-luq “Müşfiq” YS-nın genişləndirilməsi üzrə 220 kV-luq qabaritdə ikidövrəli 2x38,8 km “Sənqəcal ES-Müşfiq ES” HX-nin 35,6 km hissəsi tikilmişdir.
-----	--	-----------	---

			<p>Uzunluğu 23,5 km 220 kV-luq 3,4 “Abşeron” HX-nin ikidövrəli variantda tikintisi başa çatdırılmışdır. 220 kV-luq “Xirdalan” YS-da sonuncu 3x80 MVA qrup avtotransformatorlar 250 MVA avtotransformatorla əvəz edilmişdir, YS-da 110 kV-luq 1,2,3,4 və 5-ci “Xirdalan”, 1,2,4 “Binəqədi”, 3,4 “Putə” HX-lərinin və gərginlik transformatorlarının ayrıcaları yenisinə dəyişdirilmişdir. Yeni gücü 2x63 MVA olan yeraltı 110 kV-luq “227 sayılı” YS-ya tikilib istismara verilmişdir. 110 kV-luq “Ziğ”, “205 sayılı”, “8 km”, “Zabrat”, 220 kV-luq “Hovsan” və “Səngəçal” YS-larda köhnə yağ açarlarının eleqaz açarlarla əvəz etməklə YS-ların yenidən qurulması başa çatdırılmışdır. Yenidənqurma işləri digər YS-larda davam etdirilir. 500 kV-luq “Abşeron” YS-da 3-cü 400 MVA AT-nin quraşdırılması, YS-nın 330 kV-luq APQ-nin yenidən qurulması layihəsi üzrə tikinti işləri tamamlanmışdır. Paytaxtın elektrik təchizatının yaxşılaşdırılması üçün gücü 3x80 MVA ikinci yeraltı “Bayıl” YS-nın tikintisində başlanılmışdır.</p>
3.5. Sumqayıt regionu üzrə elektrik enerjisi ilə təchizatın yaxşılaşdırılması			
63.	<p>Sumqayıt şəhərinin və Quba, Xaçmaz, Qusar, Şabran, Siyəzən, Qobustan rayonlarının elektrik enerjisi təchizatının yaxşılaşdırılması üzrə müvafiq tədbirlərin hazırlanıb həyata keçirilməsi</p>	2005-2015	<p>Rayonların elektrik enerjisi təchizatının yaxşılaşdırılması üçün: 330 kV- luq 360 MVA gücündə Xaçmaz yarımstansiyası, 2006-cı il 7 dekabr tarixində AR Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən gücü 87 MVt ”Xaçmaz” və 2009-cu il 18 sentyabr tarixində gücü 105 MVt “Şahdağ” ES-lar istismara verilmişdir, 220 kV-luq Səngəçal yarımstansiyasında 63 MVA gücündə 2 ədəd avtotransformator 125 MVA gücündə 2 ədəd avtotransformator ilə, 110 kV-luq “135 sayılı” yarımstansiyada 31,5 MVA gücündə transformator 40 MVA-lıq ilə əvəz edilmişdir. 35 kV-luq “Şamaxı-Mərzə” HX-nin sürüşmə zonasına düşən 3,6 km hissəsi tam yenidən qurulmuşdur. Sumqayıt şəhərində yeni ən müasir avadanlıqlarla təchiz edilmiş gücü 3x63 MVA “Sumqayıt-3” və ümumi gücü 100 MVA olan 110 kV-luq “Kimyaçılar” YS-lar tikilib istismara verilmişdir. “Sumqayıt-2” YS-da 1ədəd 40 MVA tr-tor 80 MVA ilə əvəz edilmişdir. Gücü 2x25 MVA “Masazır” YS tikilib istismara verilmişdir. 110 kV-luq “Quba”, “Siyəzən”, “135 sayılı”, “Xaçmaz”, “Xudət”, 220 kV-luq “Sənaye Qovşağı” YS-larında yenidənqurma işlərinə başlanılmışdır. 220 kV-luq “Sənaye Qovşağı” YS-da - 4 ədəd, “Quba” YS-da 2 ədəd, “Xudət” YS-da 1 ədəd, “Xaçmaz” YS-da 9 ədəd, “Siyəzən” YS-da 5 ədəd, “Qusar” YS-da 2 ədəd, “135 sayılı” YS-da 3 ədəd 110kV-luq yağ açarları eleqaz açarları ilə əvəz edilmişdir. Yenidənqurma işləri davam edir. 110 kV-luq “Kimyaçılar” YS-da 2-ci 60 MVA transformator 80 MVA ilə, “135 sayılı” YS-da 31,5 MVA transformator 40 MVA ilə, “Sitalçay” YS-da 6,3 MVA 16 MVA ilə, “Sulfanol” YS-da 63 MVA 80 MVA ilə, “Xaçmaz” YS-da 16 MVA 25 MVA ilə, “Xudət” YS-da 10 MVA 16 MVA ilə, “Nabran” YS-da 2x2,5 MVA 2x4 MVA ilə əvəz olunmuş, “83 sayılı” YS-da 2-ci 25 MVA transformator quraşdırılmışdır. Qusar rayonunda gücü 3 MVt kiçik SES tikilib istismara verilmişdir. 20.12.12-ci il tarixdə “Şahdağ” Qış-Yay Turizm Kompleksinin elektrik təchizatı məqsədilə inşa olunmuş gücü 2x63 MVA 110 kV-luq “Şahdağ” YS-nın açılışı olmuşdur. Yarımstansiyanın elektrik</p>

			təchizatı məqsədilə ümumi uznuluğu 63,5 km 110 kV-luq 1-ci, 2-ci “Ləzə” hava xətləri tikilmişdir.
3.6. Gəncə və Şirvan regionlarının elektrik şəbəkələrində görüləcək yenidənqurma və bərpa işləri			
64.	Gəncə şəhəri və ölkənin qərb bölgəsi rayonlarının enerji təchizatının yaxşılaşdırılması məqsədilə yeni y/s-ların, EVX-lərin tikintisi və yenidən qurulması, mövcud transformatorların daha güclüləri ilə əvəz edilməsi üzrə tədbirlərin görülməsi	2005-2015	<p>Tovuz rayonunda 110 kV-luq “Qovlar”, 35 kV-luq “Aşağı-Quşçu” və “YeniYanıxlı”, Gəncədə 35 kV-luq “Üzgüçülük hovuzu”, Ağstafa rayonunda 35 kV-luq “Tatlı”, Qazax rayonunda 35 kV-luq “Kəmərlı” YS-ları tikilmişdir. 330 kV-luq Gəncə yarımstansiyasında 17 dəst 110kV-luq hava açarı eleqaz açarla əvəz edilmiş, 13 dəst 110 kV -luq ayrıcı 6,5 km nəzarət kabeli yenisinə dəyişdirilmişdir, 330 kV-luq Ağstafa yarımstansiyasında zədəli 125 MVA AT dəyişdirilmişdir, 110 kV-luq Zəyəm yarımstansiyasında 35 kV-luq Gədəbəy EVX-nin yağ açarı “1000 A MKIP” tipli açar ilə dəyişdirilmişdir. 35 kV-luq “Xanlar-1” YS-da 63 və 40 kVA gücündə xüsusi sərfiyyat transformatorları, 35 kV-luq “Qazax-1” YS-da 1ədəd 25 kVA gücündə xüsusi sərfiyyat transformatoru quraşdırılmışdır. 35 kV-luq Gədəbəy EVX-nin 6 km uzunluğunda hissəsi tam yenidən qurulmuşdur, 110 kV-luq “Naftalan” YS-da əlavə gücü 4 MVA transformator quraşdırılmışdır. Goranboy rayonunda məcburi köçkünlərin şəhərciyinin enerji təchizatı üçün 20 MVA gücündə “Xocalı” yarımstansiyası inşa olunmuşdur və 23,7 km uzunluğunda 110 kV-luq 2 dövrəli “Naftalan - Xocalı” EVX çəkilmişdir. Goranboy rayonunda məcburi köçkünlərə salınmış şəhərciyin enerji təchizatının yaxşılaşdırılması üçün gücü 2x10 MVA 110/10 kV-luq Veyisli YS inşa olunmuş və 110 kV-luq ikidövrəli 46,9 km “GəncəYS-Veyisli YS-Naftalan YS” HX-ti tikilmişdir. Gəncə metallurgiya kompleksi üçün yeni 500 kV-luq 500 MVA gücündə “Samux” və 330 kV-luq 700 MVA gücündə “Alümin zavodu” yarımstansiyalarının, 23 km uzunluğunda 500 kV-luq və 60 km uzunluğunda 330 kV-luq EVX-nin inşası layihəsi üzrə tikinti quraşdırma işləri başa çatdırılmışdır. 09.02.2011-ci il tarixində AR Prezidentinin iştirakı ilə 500 kV-luq “Samux”YS-nın açılışı olmuşdur. Gücü 2x4 MVA 35 kV-luq “Göygöl” yarımstansiyasının inşası, 35 kV-luq iki dövrəli 17 km qidalandırıcı HX-nin tikintisi tamamlanmış, 35/6 kV-luq 2 ədəd 4 MVA transformator və 35 kV-luq QPQ-da elektrik avadanlıqları quraşdırılmışdır. 110 kV-luq “Zəyəm” YS-da 2x16 MVA transformatorlar 2x25 MVA ilə, 110 kV-luq “Vevlax”YS-da 40 MVA transformator 63 MVA ilə əvəz edilmişdir. 330 kV-luq “Ağstafa” YS-da 10 ədəd 110 kV, 7 ədəd 330 kV, “Gəncə” YS-da 8 ədəd 110 kV-luq, 8 ədəd 330 kV-luq yağ açarı eleqaz açarla əvəz olunmuş, YS-larda ümumilikdə 54 ədəd 110 kV-luq cərəyan transformatoru quraşdırılmışdır. 330 kV “Gəncə” YS-da mövcud 125 MVA avtotransformator 250 MVA ilə, “Alabaşlı” YS-da 2x16 MVA transformator 2x25 MVA ilə, “Yenikənd” YS-da 2x2,5 MVA transformator 10 MVA ilə, “Kürəkçay” YS-da 25 MVA transformator 40 MVA ilə əvəz edilmişdir. 500 kV-luq 1-ci “Samux” HX-ti tam təmir olunmuş, uzunluğu 150 km 500 kV-luq “Samux-Qardabani” HX-nin yenidən qurulması başa çatdırılmışdır.</p>
65.	Ölkənin cənub bölgəsində rayonların enerji təchizatının yaxşılaşdırılması məqsədilə yeni	2005-2015	<p>2006-cı ilin I rübündə Astara rayonunda 87 MVt gücündə elektrik stansiyası işə salınmışdır və istismara verilmişdir. Enerji sisteminə istehsal olunan elektrik enerjisinin ötürülməsi üçün 3,2 km uzunluğunda 2</p>

	<p>y/s-ların, EVX-lərin tikintisi və yenidən qurulması, mövcud transformatorların daha güclüləri ilə əvəz edilməsi üzrə tədbirlərin görülməsi</p>	<p>dövrəli 110 kV-luq EVX çəkilmişdir. Lənkəran rayonunda 5,6 MVA gücündə yeni 110/35/10 kV-luq Seperadi yarımstansiyası tikilib istismara verilmişdir. 220 kV-luq Masallı yarımstansiyasında 3 ədəd 220 kV-luq ifrat gərginlik məhdudlaşdırıcısı quraşdırılmışdır. 110 kV-luq "Masallı" YS-da 2 ədəd 25 MVA transformator yeni 2 ədəd 40 MVA transformatorla əvəz edilmişdir. 110 kV-luq Astara yarımstansiyasında 10 MVA gücündə transformator 16 MVA gücündə transformator ilə, 35 kV-luq "Cəlilabad-1, 2" yarımstansiyasında 4 və 1,8 MVA gücündə transformatorlar müvafiq olaraq 7,5 və 4 MVA gücündə transformatorlar ilə, Göytəpə yarımstansiyasında 4 MVA gücündə transformator 6,3 MVA gücündə transformator ilə və Lerik rayonunun 35 kV-luq Şingədulan yarımstansiyasında 2 MVA gücündə transformator 4 MVA gücündə transformator ilə əvəz edilmişdir. 35 kV-luq "Vodozabor" YS-da 1 ədəd 63 kVA gücündə xüsusi sərfiyyat transformatoru quraşdırılmışdır. 110 kV-luq 1-ci və 2-ci Lənkəran EVX-nin 24 ədəd və 35 kV-luq Telavar EVX-nin 14 ədəd yararsız dayaqları yeniləri ilə əvəz olunmuşdur, 35 kV-luq Cəlilabad -Göytəpə EVX-də 43 ədəd, Yardımlı EVX-də 10 ədəd, Astara EVX-də 5 ədəd, Hamarat EVX-də 3 ədəd, Lovain, Xanbulan, Cəlair EVX-də 2 ədəd və Hirkan EVX-də 1 ədəd yararsız dayaqlar yeniləri ilə əvəz olunmuşdur. 220 kV-luq "Masallı", 110 kV-luq "Masallı" YS-da köhnə yağ açarlarının eleqaz açarlarla əvəz edilməsi işlərinə başlanılmışdır. İlkin mərhələdə 13 ədəd açar dəyişdirilmişdir. Gücü 16,5 MVt "Lerik" Elektrik Stansiyasının, 35/10kV-luq gücü 2x10 MVA "Lerik" və gücü 2x16 MVA "Arus" YS-nin inşası, uzunluğu 52,0 km ikidövrəli 35 kV-luq "Masallı YS-Arus YS-Lerik YS" layihəsi üzrə tikinti işlərinə başlanılmışdır. Layihənin 2013-cü ildə başa çatdırılması nəzərdə tutulmuşdur.</p>
--	--	--

4. Yanacaq-energetika sahəsinin idarə olunması

<p>66.</p>	<p>Mövcud normativ sənədlərin təkmilləşdirilməsi, yenilərinin hazırlanması və tətbiqi</p>	<p>Mütəmadi</p> <p>"Azərenerji" ASC üzrə: Qaz və energetika sahəsinin fəaliyyətini tənzimləyən aşağıdakı normativ-hüquqi sənədlər işlənib və qüvvəyə minib: 1. Qaz Təchizatı. Layihələndirmə normaları. Az.DTN 2.13-1. 2009. 2. Magistral boru kəmərləri. Layihələndirmə normaları. Az.DTN 2.9-2.2009. 3. Magistral boru kəmərləri üçün torpaq ayrılması normaları. Az.DTN2.9-1.2009. 4. Qaz sayğaclarının quraşdırılması haqqında Təlimat. 5. Fərdi yaşayış evlərin qazlaşdırılması prosesinin sadələşdirilməsi üçün "bir pəncərə" prinsipinin həyata keçirilməsi haqqında Təlimat. 6. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 12.05.2011-ci il tarixli 80 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş Qazdan istifadə qaydaları. 7. "Elektroenergetika haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa, "Qaz təchizatı haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa və "Su təchizatı və tullantı suları haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa əlavələr və dəyişikliklər. 8. A R Səhiyyə Nazirliyinin 04 iyun 2010-cu il tarixli 40 №-li əmr ilə təsdiq edilmiş "İstehsalatda</p>
-------------------	--	--

			<p>Elektromaqnit sahələrinə olan tələblər” Sanitariya qaydaları və normativləri</p> <p>9. Elektrik stansiyaları və istilik-mexaniki avadanlığın istismarında təhlükəsizlik texnikası qaydaları</p> <p>10. . Enerji sistemlərində elektrik, enerjisi-nin uçotu haqqında təlimat</p> <p>11. AR Səhiyyə Nazirliyinin 24 noyabr 2010-cu il tarixli 101 nömrəli ilə təsdiq edilmiş “Yaşayış evlərində, ictimai binalarda və tikinti aparılan ərazilərdə 50 Hs tezlikli maqnit sahələrdə olan gigiyena tələbləri”. Sanitar qaydaları və normaları.</p> <p>Bu sənədlərin hazırlanması zərurət yarandıqca davam etdirilir.</p> <p>Həmçinin qeyd etmək lazımdır ki, Elektrik energetikası sahəsinin əsas terminlərinin izahlı lüğətinin 1-ci cildi nəşr olunub, 2-ci cildinin hazırlanması tamamlanmaq üzrədir.</p>
67.	<p>Yanacaq-enerji resurslarının dəqiq uçotunun təmin edilməsi məqsədilə ölçü qovşaqlarının təkmilləşdirilməsi və ölçülərin aparılması üzrə tədbirlərin həyata keçirilməsi</p>	Mütəmadi	<p>ARDNŞ-üzrə: Mərkəz nöqtədən qazın sərfiyyat göstəriciləri haqqında məlumatların alınması üçün "Texniki Tapşırıq" hazırlanıb. Hazırda 22 ölçü qovşağında modem sistemi və yeni standartlara uyğun olan təzyiqli və təzyiqli impuls xəttləri quraşdırılıb. Bununla bərabər bir elektron sərflöçən cihaz vasitəsilə bir neçə ölçü qovşaqlardan sərfiyyat haqqında məlumatların alınması və "Mərkəz" nöqtəsinə ötürülməsi real iş rejimində təmin edilmişdir. Eyni zamanda ölçülərin dəqiq aparılması üçün istismarda olan sayğaclarla Ştrix-kod işarələri verməklə onların aylıq göstəricilərinin səyyar terminallar vasitəsilə götürülməsinə başlanmış və Bakı ş. Səbəyil rayonunda tətbiq olunur. ARDNŞ-nin tərkibində bir qurum olaraq "Azəriqaz" İB SAP EREP sistemi ilə fəaliyyət göstərir.</p> <p>“Azərenerji” ASC üzrə: Daimi olaraq köhnə ölçü qovşaqları yenisi ilə əvəz edilir və bu iş qüvvədə olan standartlara uyğun olaraq davamlı həyata keçirilir.</p> <p>01.01.2013-ci il tarixinə “Azərenerji”ASC-nin tabeçiliyində olan şəbəkə rayonları üzrə 1 433 403 abonent sayğacları quraşdırılmışdır, o cümlədən Smart kart tipli saygac 270365 ədəd quraşdırılmışdır - məcburi köçkünlər üzrə 90603 abonent sayğacları quraşdırılmışdır.</p>
68.	<p>Yanacaq - energetika kompleksinin korporativ kompüter-informasiya şəbəkəsinin və mərkəzi məlumatlar bankının yaradılması üzrə tədbirlərin həyata keçirilməsi</p>	2005-2010	<p>ARDNŞ-üzrə:</p> <p>"Azəriqaz" İB-nin Bakı şəhərinin 11 rayonu, regionlarda 56 rayon üzrə qaz istismar sahələrində, 7 Magistral Qaz Kəmərləri Sahəsində və digər tabeçi təşkilatlarda lokal kompüter şəbəkələri qurulmuş, ARDNŞ-in korporativ kompüter şəbəkəsinə qoşulması təmin edilmişdir.</p> <p>”Azəriqaz”İB-də orta və yüksək təzyiqli qaz kəmərlərinin serverdə elektron məlumat bazasının yaradılması və rayon qaz istismar sahələrində ArcGIS proqramı vasitəsilə məlumatlara baxılması və məlumat mübadiləsi edilməsi üzrə müvafiq işlər görülmüşdür.</p> <p>Avtomatlaşdırılmış Dispetçer Mərkəzinin yaradılması üzrə:</p> <ul style="list-style-type: none"> -“104 Zəng mərkəzi”nin yaradılması üzrə işlərin görülməsi davam edir; - Səngəçal BQ, Hacıqabul MQKS-in B qovşağından, Hacıqabul KS, Qalmaz YQA 47 km-dən, Astsra ÖQ-da, Mərzə ÖQ-da nəzarət ölçü cihazlarından məlumatların alınması və “online” rejimində

		<p>operator otağına ötürülməsi üzrə işlərin görülməsi davam edir.</p> <p>Qaradağ QPS-Digah QPS arasında optik xəttin bərpa işləri aparılmışdır.</p> <p>İnzibati binalarında əsaslı təmir işləri aparılan və ya yenidən inşa edilən “Azəriqaz” İB-nin qaz istismar sahələrində, magistral qaz kəmərləri sahəsində və digər təbəci təşkilatlarda yeni lokal kompüter şəbəkələri yaradılmış və ya rekonstruksiya edilmişdir.</p> <p>ABB NGC 8209 tipli bir ədəd xromatoqraf İTRİ tərəfindən Qaz Emalı Zavodunun çıxışında quraşdırılaraq istismar olunur və 15 (on beş) ədəd xromatoqrafın alınaraq iri həcmli qaz istehlakçıları olan Bakı ES MMC, Bakı İEM MMC, Şəki ES MMC, Xaçmaz ES MMC, Astara ES MMC, Şirvan İES MMC, Azərbaycan İES MMC, Sumqayıt İES MMC, Səngəçal ES, Şimal ES MMC, Şahdağ ES, Qaramusallı, Mərzə 260 km, Çuxuryurd 43 km, Azadkənd qaz ölçü qovşaqlarında quraşdırılması işləri davam etdirilir.</p> <p>“Azəriqaz” İB-nin iri həcmli istehlakçıları üçün 22 ədəd müasir ROC-107 elektron tipli sərfölçmə cihazı sifariş olunaraq alınmış və hal-hazırda Dövlət yoxlamasından keçirilərək “Bakı ES-1,2”, “Bakı İEM”, “Şimal ES-1,2”, “Sumqayıt ES-1,2”, “Səngəçal ES-1,2” və “Şəki ES” qaz ölçü qovşaqlarında quraşdırılmışdır. Bu işlər davam etdirilir.</p> <p>Qaz ölçü qovşaqlarında 40 ədədinin texnoloji hissələrinin yenidən qurulması üçün layihə smeta sənədlərinin hazırlanması istiqamətində işlər davam etdirilir.</p> <p>“Sabirabad” qaz ölçü qovşağında ROC-407 tipli saygac ROC-107 saygac əvəzlənmişdir.</p> <p>Yeni tikilmiş “Ovçubərə”, “Qazaxbəyli”, “Kətəparaq”, “Alvadı QPS sənaye”, “Qazamotor”, “Maştağa QPS kollektor”, “Alakol” və “Nardaran QPS kollektor” qaz ölçü qovşaqlarında ROC-407 tipli sərfölçənlər quraşdırılmış, texnoloji hissələrində metroloji ölçmələr aparılmış, NTS-lərin tələblərinə uyğunluğu təmin olunmuş və istismara verilmişdir.</p> <p>Səbail, Yasamal, Nizami, Şəmkir, Naftalan, Mingəçevir, Şirvan, Qobustan, Qazax, Şamaxı, İsmayılı qaz istismar sahələrinin yeni inşa edilmiş və ya əsaslı təmir olunmuş inzibati binalarında yenidən lokal kompüter şəbəkələri qurulmuş, ARDNŞ-in korporativ kompüter şəbəkəsinə qoşulması təmin edilmiş və bu istiqamətdə işlərin görülməsi davam etdirilir. “Azəriqaz” İB-nin magistral qaz kəmərləri sahələrinə məxsus olan AQPS-lərdə (QPS, QTM) lokal şəbəkələrin qurulması və ARDNŞ-in korporativ şəbəkəsinə qoşulması işlərinə başlanmışdır. “Azəriqaz” İB-nin Bakı şəhəri rayonları üzrə ArcGIS proqram təminatında elektron xəritə və onun üzərində yüksək və orta təzyiqli qaz kəmərlərinin elektron məlumatlar bazası yaradılmışdır. Sahələrdəki mütəxəssislərin elektron bazadakı məlumatlardan ArcReader modulunun tətbiqi ilə istifadəsi təmin edilmişdir.</p> <p>“Azərenerji” ASC üzrə: Beynəlxalq Yenidənqurma və İnkişaf Bankı ilə 8 noyabr 2005-ci ildə imzalanmış kredit sazişi əsasında maliyyələşdirilən “Elektrik Ötürücü sistemi” Layihəsi üzrə keçirilmiş tenderin nəticələrinə görə Baş podratçı seçilmiş Fransanın “AREVA” şirkəti ilə 9 noyabr 2007-ci ildə müqavilə imzalanmışdır. SCADA layihəsi başa çatıb və sistemə qəbul edilmişdir.</p> <p>Enerji satış poqramı əhali və qeyri-əhali abonentləri, yeni kodlaşdırmanı və s. aktual məsələləri</p>
--	--	--

		<p>əhatə etməklə yenidən yazılmış, local verilənlər bazası və local şəbəkələr əsasında tətbiq olunmuşdur.</p> <p>Sayğac informasiyasının operativ və dəqiq toplanması və ötürülməsi məqsədilə əl terminalları üçün proqram təminatı yaradılmış, sərfiyyat informasiyasının əl terminalları ilə toplanması təşkil olunmuşdur.</p> <p>Mərkəzi server yaradılmış, minimal rabitə vasitələri ilə PEŞ-lərdə istifadə olunan proqramlar ilə mərkəz arasında informasiya mübadiləsi təşkil olunmuşdur.</p> <p>Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 8 may 2009-cu il tarixli 111s sayılı sərəncamına uyğun olaraq Mərkəzi Bank tərəfindən yaradılmış Kütləvi Ödənişlər üzrə Mərkəzləşdirilmiş İnformasiya Sistemlərinin (KÖMİS) “Azərenerji” ASC-də tətbiq edilməsi üçün proqram təminatı yaradılmış, “Azərenerji” ASC-nin daxili komputer informasiya sistemləri KÖMİS-ə inteqrasiya olunmuş və bu sistemlə informasiya mübadiləsinə başlamışdır.</p> <p>“Smart” tipli sayğacları olan abonent bazası da mərkəzi server üzərindən KÖMİS sisteminə qoşulmuşdur.</p> <p>“Azərbaycan Elmi-Tədqiqat və Layihə-Axtarış Energetika İnstitutu” MMC üzrə: İnstitutun lokal şəbəkə sisteminin yaradılması üzrə “AzET və LAEİ” MMC-nin 15 mart 2010 tarixli 32 sayılı Əmrinə əsasən istifadəyə verilib. İnstitutun lokal şəbəkə sistemi genişləndirilmiş və onun proqram və texniki təminatı təkmilləşdirilmişdir. „Azərenerji“ ASC-nin İnsan Resursları şöbəsi və İT idarəsi tərəfindən hazırlanmış və „AzET və LAEİ“ MMC-nin İT şöbəsinin iradları əsasında informasiya axtarış sistemi yeni “Kadr-APP” adla istifadəyə verilmişdir.</p>
69.	<p>Avtomatlaşdırılmış İnformasiya və Layihələndirmə Sistemlərinin (ALS-SAPR) və sahələr üzrə informasiya resurslarının yaradılması üzrə tədbirlərin həyata keçirilməsi</p>	<p>ARDNŞ-üzrə: Avtomatlaşdırılmış İnformasiya və Layihələndirmə Sistemi 2006-cı ildən başlayaraq layihə-smeta işlərini həyata keçirən AzETLQİ-da (indiki Layihə-konstruktor Bürosu) təsdiq olunub və bütün sənədlərin tətbiqi, hesabatların aparılması avtomatlaşdırılmış şəkildə həyata keçirilir.</p> <p>Aparılan işlər kompüterlərin yaddaşlarına daxil olunan ilkin məlumatlar və xüsusi proqram təminatı vasitəsi ilə həyata keçirilir.</p> <p>Sahələrdəki mütəxəssislərin elektron bazadakı məlumatlardan “ArcReader” modulunun tətbiqi ilə istifadəsi təmin edilmişdir. Avtomatlaşdırılmış informasiya və Layihə Sistemləri üzrə “Azəriqaz” İB-nin Layihə-Konstruktor Bürosunda müasir standartlara cavab verən layihə-smeta sənədlərinin hazırlanması, sistem üzrə hesabatların aparılması üçün “1C: Smeta plus”, “LİRA”, boru kəmərlərin möhkəmliyini, hidravlik hesabını və yer səthini üç ölçülü modelinin hazırlanması üçün “Bentley” proqram təminatlarının tətbiqi üçün tədbirlər görülmüşdür.</p> <p>Geoloji-mədən korporativ verilənlər bazasının idarəetmə sistemi tətbiq edilmiş və bazanın yüklənməsi üzrə işlər davam etdirilir. Verilənlər bazasından istifadə etməklə avtomatlaşdırılmış layihələndirmə sistemlərinin, informasiya işlənməsinin və idarəetmənin avtomatlaşdırılmış sistemlərinə olan tələblərin müəyyənləşdirilməsi və tətbiqi həyata keçirilir.</p> <p>“Azərenerji” ASC üzrə: “Azərenerji” ASC-nin daxili komputer informasiya sistemləri PayPoint</p>

		<p>ödəniş sisteminə inteqrasiya olunmuş və bu sistemlə abonentlərin ödəniş avtomatlarından enerji haqlarının köçürülməsinə şərait yaradılmışdır.</p> <p>Tətbiq olunan enerji satış proqramı bazası əsasında WEB informasiya texnologiyalarından istifadə edilərək vahid mərkəzləşdirilmiş verilənlər bazası qurulmaqla yeni proqram təminatı (Enerji təchizatının avtomatlaşdırılmış idarəetmə sistemi - ETAİS) yaradılmışdır. “Azərenerji” ASC-nin bütün xidməti ərazilərində tətbiqinə başlanılan bu sistem enerji resurslarının dəqiq uçotunun təmin edilməsi ilə yanaşı billing, enerji təchizat müəssisələrinin texniki problemləri, enerji balansı və s. kimi geniş məsələləri əhatə edir.</p> <p>2012-ci ildə Xaçmaz REŞ, Mingəçevir REŞ, Şəki REŞ, İmişli REŞ, Sumqayıt REŞ və Şirvan REŞ-lər bu sistemə inteqrasiya olunmuş, sistemin funksionallığı daha da inkişaf etdirilmiş və yeni proqram modulları yazılmışdır.</p> <p>“Dövlət orqanlarının elektron xidmətlər göstərməsinin təşkili sahəsində bəzi tədbirlər haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 23 may 2011-ci il tarixli 429 sayılı Fərmanı və “Elektron xidmət növlərinin Siyahısı”nın təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 24 noyabr 2011-ci il tarixli 191 nömrəli Qərarının icrası olaraq “Enerji haqlarının internet vasitəsi ilə ödənilməsi” üçün “Azərenerji”ASC-nin elektron xidməti təşkil olunmuşdur.</p> <p>“İstehlakçıların elektrik şəbəkəsinə qoşulması“ üçün “Azərenerji”ASC-nin elektron xidməti təşkil olunmuşdur. Bu xidmət “Azərenerji” ASC-nin xidmət sahəsinə aid olan ərazilərdə (Bakı şəhəri və Naxçıvan MR istisna olmaqla) hüquqi və fiziki şəxslərə məxsus elektrik qurğuların elektrik şəbəkəsinə qoşulması üçün texniki şərtlərin verilməsi və istehlakçı kimi qeydiyyatla alınaraq elektrik enerjisi ilə təmin olunması ilə bağlı bütün ardıcıl mərhələlərin proseduru əhatə edir.</p> <p>“Azərbaycan Elmi-Tədqiqat və Layihə-Axtarış Energetika İnstitutu”MMC üzrə:</p> <p>Kadrların idarəedilməsi və uçotu “Kadr-Pro” informasiya-axtarış sistemi istifadəyə verilib. Hər ay informasiya bazası yeniləşdirilir.</p> <p>Kitabxanaçılıq fəaliyyətinin avtomatlaşdırılması “Elektron kitabxana sistemi”nin yaradılması istiqamətində arxitekturanın işlənilməsi, dövrü nəşrlərin skanlaşdırılması, informasiya bazasının formalaşdırılması yerinə yetirilib. Hal-hazırda www.PEİ.az saytı ilə elektron kitabxanaya daxil olmaqla lazımi məlumatlardan istifadə etmək olar.</p> <p>İnstitutun elmi-texniki kitabxanasının elektron inventarizasiyası (kataloqlaşdırma) və dövrü nəşrlərin tammətənlə skanlaşdırılması üzrə işlər davam edir.</p> <p>“Məsafədən öyrətmə və biliklərin yoxlanılması” istiqamətində “Azərenerji” ASC-nin müəssisələrinin operativ-texniki heyətinin maarifləndirilməsi üzrə Sistemin variantları işlənilmiş və istifadəyə verilmişdir.</p>
--	--	---